

YABANCI ÖĞRENCİLERE TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE TÜRK KÜLTÜR ELÇİSİ OLAN “ATASÖZLERİ”NİN KULLANIMI

Sibel TURHAN TUNA

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Rektörlüğü

Türk Dili Bölümü

E-mail: sibeltuna2002@yahoo.com

Özet

Folklor, bir milletin maddi ve manevi yarattığı her şeyin, kültürün bir parçasıdır. Folklor, bir milletin yaşayan tarihidir, geçmişteki nice nesillerin duygu ve düşünce dünyasını içinde barındırır. Hafızalarda taşınır, taze belleklere aktarılır. Diğer taraftan aktarılırken, içinde bulunulan çağa uyum sağlar, benimsenir ancak özündeki mesajları silmez. Tüm bu sebeplerle, eğitiminde folklorun yeri, temel değerleri yüklenici rolü yadsınamaz. Folklorun bu önemli özelliği, yabancı öğrencilere Türkçe öğretiminde de kullanılabilir. Folklorun yapı taşlarından birisi de ‘atasözleri’dir. Yabancı öğrencilere Türkçe öğretimi derslerinde, bu tür sadece bir ‘ders adı’ olabileceği gibi, Türkçe öğretimi sırasında bilinçli olarak bu folklor ürününe başvurulup Türk kültürünün temel değerleri, mecazlı, kinayeli ince üslubu, ders verici mesajları sezdirilmeden ‘doğrudan’ verilebilir. Yabancılara dil öğretiminde, dilin ait olduğu kültürün de tanıtılması, yabancı dil öğretiminin temel hedefleri arasında sayılmaktadır. Bu çalışmada, yabancılara Türkçe öğretiminde, ‘folklor’ ve ‘eğitim’ anahtar kelimelerinden hareketle, atasözlerinin kullanımı ile ilgili bazı yaklaşımlar, öneriler ve buradan hareketle örnekler sunulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yabancı Öğrenciler, Türkçe Öğretimi, Türk Kültürü, Folklor, Atasözleri

THE USAGE OF PROVERBS WHICH ARE TURKISH CULTURAL ENVOY IN TEACHING TURKISH TO FOREIGN STUDENTS

Abstract

Folklore is the part of the culture and anything that a nation constitutes both materially and morally. Folklore is a nation’s living history; it includes the emotions and notions of old generations. It is kept in minds and transferred to fresh minds. While being transferred, it accommodates itself to the current age, but don’t lose the merits in its core. For all these reasons, the place of folklore in education and its role of shouldering basic value cannot be denied. Such important feature of folklore can be used while teaching Turkish to foreign people. One of the building blocks of folklore is “proverbs”. While teaching Turkish to the foreign people, as it can be a “lesson name”, folklore can also be applied to teach basic values of Turkish culture, Turkish style, metaphors, allusions and didactic messages “directly”. When teaching language to the foreigners, representing the culture the language belongs to is among the primary goals of foreign language teaching. In this study, with the keywords of “education” and “folklore”, some approaches, suggestions and examples about the usage of proverbs while teaching Turkish to foreigners are tried to be presented.

Key words: Foreign Students, Teaching Turkish, Turkish Culture, Folklore, Proverbs

Giriş

Türkçenin yabancılara öğretiminde, folklor ürünlerinden yararlanılması ve bu manada Türk kültürünün tanıtımının da sağlanması Türkçe öğretiminin başlıca amaçları arasında yer almalıdır. Böylece, Türkçenin Türk kültür ürünlerinden hareketle öğretimi daha kolay ve zevkli hale gelecek gelecektir. Nitekim, Avrupa Dil Portfolyosu'nun esasını teşkil eden üç temel görüşten birisini, yabancı dil öğretiminde kültürel değerlere yer verilmesi ilkesi oluşturmaktadır (Özdemir, 2013: 158).

Nihat Sami Banarlı, Türkçenin Sırları adlı eserinde bir dili milli yapan unsurların o dilin sesi ve mimarisi (gramer yapıları, cümle yapıları vb.) olduğunu vurgular (Banarlı, 2004: 7). Bununla birlikte, yabancı dil öğretiminde, sadece seslerden oluşan kelimeleri, birer düşünce edimi olan kavramları ve gramer bilgisini sunmak yeterli değildir. Bu konuda, milli unsurlardan biri olan ‘kültür’ün de yabancı dil öğretiminde aktif olarak kullanılması, öğrenilen dile olan hakimiyeti arttıracaktır.

Ahmet Akkaya'nın bildirdiğine göre dil, öğretimi, kültürü yansıtmaları ve aktarmaları özelliğiyle adeta kültürle özdeşleşmiştir. Dil öğretiminde, öğrencilerin yeterlik düzeyi arttıkça (ara düzey kullanıcı/ ileri düzey kullanıcı) kültürel ayrıntılar, bu konudaki tarihî birikimler, hedef dilin anlatım incelikleriyle (mecazlar, aktarmalar vb.) ve yazınsal türler aracılığı ile aktarılmaktadır (Akkaya, 2013: 172). Halkbiliminin yahut Folklorun inceleme alanlarına giren masallar, efsaneler, destanlar, halk hikayeleri, fıkralar, ve bunun yanında diğer folklor ürünlerinden olan bilmeceler, atasözleri, deyimler, halk şiiri Türkçenin bir tür aynası olduğu için yabancılara Türkçe öğretiminde bu başlıkların her birinden ziyadesi ile yararlanılabilir.

William R. Bascom'a göre, folklorun dört işlevinden üçüncüsü “özellikle, okuma yazması olmayan kültürlerdeki eğitim” işlevidir. Örneğin, masalların bir grubunu oluşturan “dev masalları” çocukları eğitmek için kullanılır (Bascom, 2005: 141). Diğer taraftan, folklor ürünlerinden hem yaygın hem de örgün eğitimde yararlanılmaktadır. Nitekim, Fatih Yılmaz Türkçe öğretimi amaçlı ders kitaplarında kültür aktarımının esas alındığını vurgular. Jagellon Üniversitesi Türkoloji Bölümünde kullanılan Yabancılar için Türkçe Yeni Hitit serisi kitaplarında, “konu alanı”, “metin türü”, “görsellik” kültür aktarım ölçütleri esas alınarak değerlendirilmiştir. Yabancılar için Türkçe Yeni Hitit serisi ders kitapları, kültür aktarımı bakımından incelendiğinde, içeriğinde Türk kültürünün öğrencilere farklı yönleriyle sunulduğu birçok öge içerdiği ve bu şekilde Türkçe öğretmeyi hedeflediği öğrenci kitlesine Türk kültürünü aktarmada başarı sağlayabilecek nitelikte olduğu görülmüştür (Yılmaz, 2012: 2752). Gül Banu Duman'a göre, yabancı dil öğretiminde, kültürler arası yaklaşım modelinden hareketle, yabancılara Türkçe öğretmek için hazırlanan ders materyalleri Türk kültürünü aktarıcı özellikler taşımaktadır. Seçilen ve hazırlanan ders materyalleri, kültürü tanıttıcı olup kültürel unsurlar materyalin içinde konuyla örtüşerek verilmeye çalışılmalıdır (Duman, 2013: 7).

Türk kültürünün kuşaklar arası önemli köprülerinden birisini oluşturan çalışma konusu atasözleri, Türklerin yüzyıllar boyunca geçirdikleri hayat tecrübelerinden ve bunlara dayanan fikirlerden doğmuşlardır. Ömer Asım Aksoy'a göre atasözleri, atalarımızın uzun denemelere dayanan yargılarını, genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak düsturlaştırılan ve kalıplaşmış biçimleri bulunan halkça benimsenmiş özsözlerdir¹ (Aksoy, 1984: 37). Özkul Çobanoğlu, dünyadaki bütün

¹ Bu özlü sözler Türkler ve çeşitli milletlerce farklı terimlerle adlandırılmışlardır: *Divanü Lügati't Türk'te sav* şeklinde geçen atasözü, Arapça *mesel*, *darb-ı mesel*, *durub-ı emsal*, *emsal*, *hikmet*; Farsça *pend*; Yunanca *parabol*; Latince ve Fransızca *proverbe*, İngilizce *proverb*; Almanca *sprichwört* şeklinde adlandırılır. Orta Asya Türk kavimleri ise atasözü için değişik terimler kullanırlar: Sahalar/Yakutlar *hohoonu*, Tobollar *takmak*,

milletlerin atalarından kalma, yol, yöntem gösteren, öğüt veren sözleri olduğunu vurgular. Atasözleri, milletlerin karakterlerini, hayat karşısındaki tavır ve duruşlarını ifade eden özlü sözlerdir. Dünyanın oldukça geniş coğrafyasına yayılmış olarak yaşayan Türklerin atasözleri, taşıdıkları mesajlar ve yönlendirdikleri davranışlar itibari ile, Türk milletinin temel zihin yapısını, aynı sosyal psikolojiyi gösterir. Bunun yanı sıra, tek bir zihin ülkesinde, birlik ve bütünlüğü anlatmaları bakımından sözlü edebiyat türleri içinde ayrı bir öneme sahiptir (Çobanoğlu, 2004: 1).

Türkçenin (şimdiye kadar bulunan) en eski yazılı metinlerinden beri atasözlerinin kullanıldığı bilinmektedir². İslamiyet öncesi atalar kültürü inancının varlığı bilinmekle birlikte, Oğuznâme’de, “Atalarsözü Kuran’a girmez yanınca yel yel yarışur / Atalar sözi Gur’an’a girmez, amma Gur’an yanınca yel yel yalışur.” şeklindeki atasözü, İslamiyet sonrasında da, Türk kültüründe atasözlerine atfedilen kutsiyeti göstermektedir (Çobanoğlu, 2004: 5).

Francis Bacon’a göre, bir milletin zekası, fikir kıvraklığı, ruhsal yetenek gücü atasözleri sayesinde bilinir (Eyüboğlu, 1973: XIX). Atasözleri aklı ve akıllığı içinde barındıran kolektif bilincin ürünleridir. Bununla birlikte, atasözleri, bireylerin haklarını arayan avukatlık mesleğinin en eski formlarını oluşturur. (Çobanoğlu, 2004: 10). Nejat Muallimoğlu, atasözlerinin insanlar hakkında pek çok kitaptan daha fazla bilgi verebileceğini vurgular (Muallimoğlu, 1977: I). Atasözleri, atalarımızın ortak düşünce, kanış ve tutumunu belirterek bize yol gösterirler (Aksoy, 1984: 15).

Aydın Oy, atasözlerinin diğer halk edebiyatı ürünleri gibi bağımsız bir edebiyat türü olmadığını, türkü, masal, destan, koşma gibi türlerin içinde ya da günlük konuşmalarda söz arasında geçtiğini, böyle olmakla birlikte sanat gücü yönünden kıymetli bir özelliğe sahip olmalarından dolayı ayrı bir türmüş gibi incelendiklerini bildirir (Aça; Yılmaz; Sever 2007: 163; Oy, 1972: 53).

Atasözleri içinde, keskin bir zekayla harmanlanmış, bir millete ait töre, inanç, dünya görüşü, hayat tecrübeleri barınmaktadır. Sözlü veya yazılı anlatım ifadelerinde atasözü kullanımı, düşünce değerini fazlasıyla artırır. Sayıca az ama etkili kelime kullanımıyla, ses ve söz sanatlarını kısacık ifade biçiminde barındırmasıyla diğer anonim türlerden ayrılan atasözlerinin kıymeti inkar edilemez. Atasözlerini diğer kalıp sözlerden ayıran temel özelliklerden birisi de, anlatımlarının kısa, net ve kesin olmasıdır.

Ömer Asım Aksoy, atasözlerinin kavram özelliklerini, ifade ettikleri kural ve fonksiyonları şu şekilde sınıflandırmıştır:

1. Sosyal olayların nasıl olageldiklerini uzun bir gözlem ve deneme sonucu bildiren atasözleri
2. Sosyal olayları bildirirken bunlardan ders almamızı hatırlatan atasözleri
3. Tabiat olaylarının nasıl olageldiklerini uzun bir gözlem sonucu bildiren atasözleri
4. Denemelere ya da mantığa dayanarak doğrudan doğruya ahlak dersi ve öğüt veren atasözleri
5. Bir takım gerçekler, felsefeler, bilgece düşünceler bildirerek yol gösteren atasözleri
6. Töre ve gelenekleri bildiren atasözleri
7. Kimi inanışları bildiren atasözleri (Aksoy, 1984: 17).

Çuvaşlar *samahı*, Uranhalar *ülgercomak*, Tuvalar “*üleger domaktar*”, “*çeçen söster*”, Sagaylar *takpat*, Hakaslar *söspek*, Başkurtlar, Karakalpak, Kazak, Kırgız, Kırım Tatarları, Uygurlar *makal* derler (Çobanoğlu, 2004: 3; Kaya, 2007: 110). **Daha geniş bilgi için bk:** Şükrü Elçin, “Türk Dilinde Atalar Sözü”, Halk Edebiyatı Araştırmaları, 2.c., Kültür ve Turizm Bak., Yay., Ankara, 1988; Aydın Oy, “Tarih Boyunca Türk Atasözleri, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 1972.

² Türk dilinin bugün ilk bilinen Köktürk ve Uygur harfli yazılı metinlerinde atasözleri bulunmaktadır. Bununla birlikte, Divânü Lügâti’t - Türk’te de atasözü örneklerine rastlanmaktadır (Çobanoğlu, 2004: 4).

Ö. A. Aksoy'un buradaki sınıflandırmasında en temel hususlardan birisi, “uzun bir gözlem ve deneme” sonucu oluşan atasözlerinin bütünüyle ferdî ve sosyal hayatı kapsar nitelikte oluşudur.

Bir başka kalıp ifadeler olan deyimler ise, her türlü çekim ekini alışları ile atasözlerinden ayrılırlar. Atasözü, bir başka dile çevrilse bile düşünce gücünden pek bir şey kaybetmez, ancak kalıbın verdiği birkaç ses özelliğini yitirir. Oysaki deyimler, her ne kadar kuvvetli olsa da başka bir dile çevrilince eriyip kaybolabilirler. Deyimler, atasözlerinin kuvvetine erişemezler, sadece biçim, teknik araçlardır, anlatımı kolaylaştırırlar 3.

Bu bölümde son olarak bilgece söylenmiş atasözlerinin, birer ‘eğitici’ işlevi olduğu vurgulanabilir. Bu hikmetli sözler, adı üzerinde atalara aittir ve her biri bünyesinde birer ‘yaşamışlık’ barındırır bu sebeple de ders ve öğüt verir niteliktedir.

A. Akkaya'ya göre, atasözleri, Türkçe öğretiminin B Kuru'nda ders malzemesi olarak kullanılmaya çok elverişlidir (Akkaya 2013: 172, 178).⁴ Bu çalışmanın devamında, yabancılara Türkçe öğretiminde atasözlerinden yararlanma hedefiyle, (Türkçe) okuma yazmada belli bir kura gelmiş yabancı öğrencilere bir – iki ders süresince atasözleri nasıl verilebilir sorusunun deneme mahiyetli bir içeriği hazırlanacaktır. Bu içerik, bir öneri formatındadır. Bu sebeple çalışmada, öncelikle atasözlerinin folklor ürünü olarak tanıtımı ve diğer türler ile kısa mukayesesi, devamında önceden belirlenen atasözlerinin konu içeriği, sonrasında bu atasözlerinden çıkarılan öğreti ve tüm bunların görsel sunumlarla nasıl desteklenebileceği ve ardından ölçme – değerlendirme ve pekiştirme – tekrar gibi hedef başlıklar üzerinde durulacaktır.

Böylece bu türden benzeri yöntemlerle, yabancılara ‘hedef kültür aktarımı’ ve bununla birlikte Türkçe öğretimi daha etkili olacaktır. Bizce en temel amaç, Türkçenin öğrenilirken yeni bir dil ve kültür kazanımdan hareketle benimsenip sevilmesi, öğretirken de sevdirmesidir.

1. Yabancılara Türkçe Öğretiminde Atasözleri'nin Tür Tanıtımı ve Diğer Türler ile Mukayesesi

Dersin bu başlangıç bölümünde, (yukarıda girişte verilen genel bilgilerde de olduğu gibi) öğrenci düzeyine uygun çok kısa bir içerik hazırlanmalıdır. Öncelikle folklorun, sonrasında ise atasözlerinin genel tanımları yapılabilir. Atasözlerinin diğer folklor ürünlerinden farkı birkaç cümle ile belirtilebilir. Ardından, öğrencilerin derse olan ilgilerini daha fazla çekmek ve onların konuya olan motivasyonlarını arttırmak adına kendi ülkelerinde atasözlerinin hangi terimlerle adlandırıldığı sorulabilir. Soru - cevap bölümü ardından, atasözlerinin aslında tüm dünya milletlerinde kullanıldığı keşfedilecek veya hatırlatılacaktır. Buradan hareketle, atasözlerinin dil, kültür ve millet bağlamında ne kadar büyük bir öneme sahip olduğu, Çin atasözü, Hint atasözü, Alman atasözü, Türk atasözü gibi her ülkenin atasözlerinin o ülkenin adı ile anıldığı (sınıf içi katılım örnekleriyle) belirtilebilir.

2. Örnek Olarak Seçilen Atasözleri ve Atasözlerinin Konu Alanı

Atasözleri konu alanı bakımından oldukça zengindirler. Başta, Ömer Asım Aksoy olmak üzere çeşitli kaynaklarda, atasözlerinde işlenen konular şu şekilde verilmektedir: “yiğitlik”, “mertlik”,

³ Daha geniş bilgi için bk: Prof. Dr. Vehice Hatipoğlu, *Türkçenin Söz Dizimi*, Ankara, 1972.

⁴ Avrupa Ortak Başvuru Metni, dil öğrenimi seviyelerini A1-A2 için temel düzey kullanıcı, B1-B2 için ara düzey kullanıcı, C1-C2 için ileri düzey kullanıcı olarak sınıflamıştır (Akkaya 2013: 172, 178).

“ağırbaşlılık”, “konukseverlik”, “aile”, “akrabalık”, “komşuluk”, “dostluk”, “görgü kuralları”, “sağlık ve ölüm”, “ekonomi”, “tarım ve hayvancılık”, “iklim ve takvim”, “hayvanlar”, “tabiat ve evren”, “din”, “milliyet”, “zihin terbiyesi” (Aksoy, 1984: 17; Çobanoğlu, 2004: 35; Aça; Yılmaz; Sever, 2007: 164).

Bu bölümde temel hedeflerden birincisi, örnek olarak seçilen atasözlerinin ve dolayısıyla içerdiği konuların Türk kültürünün orijinalliğini yansıtabilecek nitelikte olmasıdır. İkinci hedef ise, seçilen atasözlerinin yalın ve net bir anlam içermesine dikkat edilmesidir. Üçüncü hedef ise, seçilen atasözlerinin günlük hayatta sıklıkla kullanılan türden olmalarıdır. Böylece, derse olan dikkat ve motivasyon henüz dersin başlarında tam olarak sağlanmış olunur.

Dersin bu bölümü, süre ile doğru orantılı olarak, daha da alt bölümlere ayrılabilir: Örneğin bir ders, sadece birkaç konu alanı, tespit edilen alanları içeren kolay anlaşılır Türk atasözleri, bu atasözlerinin anlamı, içerdiği öğreti, devamında da atasözlerinin görseline ayrılabilir. Aşağıda bu planın bir uygulaması verilmeye çalışılmıştır:

I – İnsan ve Değerler

A- Yüceltilen değerler

1. Dostluk: Eski dost düşman olmaz.
2. İyilik: İyilik eden iyilik bulur.
3. Fedakârlık: Gülü seven dikenine katlanır.
4. Aşk, sevgi: Gönül kimi severse güzel odur.

B- Yerilen Değerler

5. Yalancılık: Yalancının mumu yatsıya kadar yanan.
6. Eleştiriye Tahammülsüzlük: Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar.
7. Tedbirsizlik: Akılsız başın zahmetini ayaklar çeker.
8. Nankörlük: Besle kargayı oysun gözünü.

C- İnsan karakteri ve kişilik

9. İnsanın alacası içinde, hayvanın alacası dışında.

II- İnsan ve Toplum

10. Sosyal Hiciv: Balık baştan kokar.
11. Ekonomi: Damlaya damlaya göl olur.
12. Eğitim: Ağaç yaşken eğilir.
13. Düşman: Su uyur düşman uyumaz.
14. Kabiliyetin Değerlendirilmesi: Ummadığım taş baş yarar.

III. Bilgi ve Gerçek

15. Akıl yaşta değil baştadır.
16. Güneş balçıkla sıvanmaz.
17. Yarım hekim candan eder, yarım hoca dinden.

IV. Dünya Görüşü

18. Tanrı: Allah kulundan geçmez.
 19. Kader inancı: Başa gelen çekilir.
 20. Ateş olmayan yerden duman tütmez.
- (Elçin, 1993: 629).

3. Örnek Olarak Seçilen Atasözlerinin Açıklaması ve Atasözlerindeki ‘Öğreti’ nin Tespiti

Bu bölümde, konu sınırlaması ve hedef kültür aktarımı ile tespit edilen kolay anlaşılır örneklerin her birisi, öğrencilerin algı düzeyleri ve motivasyonları takip edilerek verilebilir. Bu süreçte şu yöntem izlenebilir: Öncelikle, seçilen atasözü öğretmen tarafından tahtaya yazılarak doğru bir

şekilde telaffuz edilir, sonraki aşamada sınıfa telaffuz ettirilir. Devamında, atasözünün açıklaması yapılır. Deftere atasözü ve açıklaması yazdırılır. Sonrasında atasözünden çıkarılan öğreti tespit ettirilir ve en yalın hali ile deftere not tutturulur. Ardından, benzer atasözü kullanımının öğrencilerin kendi ana dillerinde olup olmadığını sorgulanması yapılarak derse aktif katılım sağlanır. Böylece hem öğretim metodlarından anlama ve anlatma bağlamında dinleme, okuma, yazma, konuşma etkinlikleri ile derse aktif katılım sağlanmış olur hem de Türkçe öğretimi açısından öğrencilerin kelime hazineleri arttırılarak dilin etkin kullanımı (pratiği) sağlanmış olur⁵.

1. Örnek: Eski dost düşman olmaz⁶. Temeli çok eskiye dayanan ve devam eden dostluklar sağlam olup kolay kolay bozulmaz. Öğreti: Dostluklar değerlidir.

2. Örnek: İyilik eden iyilik bulur. Bir karşılık beklemeden iyilik yapan kimse, günü geldiğinde iyilik yaptığı kimseden fayda görür, yaptığı iyiliğin karşılığı ona tekrar iyilik olarak geri döner. Öğreti: İyilikten zarar gelmez.

3. Örnek: Gülü seven dikenine katlanır. Seven kişi, sevdiği kimse veya sevdiği iş yüzünden başına gelecek sıkıntılara katlanır, istediğini elde etmek için birçok güçlüğü yenmek, fedakârlıkta bulunmak zorundadır. Öğreti: Sevgi, fedakarlık ve sabır gerektirir.

4. Örnek: Gönül kimi severse güzel odur. İnsanın sevdiği kendine mükemmel görünür. Öğreti: Gönüle söz geçirilemez.

5. Örnek: Yalancının mumu yatsıya kadar yanar. Yalan söyleyen kimsenin yalanı bir müddet sonra ortaya çıkacaktır. Öğreti: Yalan insanı yarı yolda bırakır.

6. Örnek: Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar. Doğru sözlü olan, sözünü esirgemedi herkesi eleştiren kişiyi genellikle kimse sevmez, onu buldukları ortamdan dışlarlar. Öğreti: Olumsuz eleştiri yapıcı bile olsa genelde istenmez.

7. Örnek: Akılsız başın zahmetini ayaklar çeker. İyi düşünmeden verdiğimiz kararlar, yaptığımız eylemler, bizi zahmete, yorgunluğa sürükleyebilir. Öğreti: Akıl, insanın rehberidir.

8. Örnek: Besle kargayı oysun gözünü. İyilik ettiğimiz bazı kimselerden nankörlük/ kötülük görebiliriz. Öğreti: Her insan, iyiliğin değerini bilemez.

9. Örnek: İnsanın alacası içinde, hayvanın alacası dışında. Kötü karakterli insanlar çirkin yüzlerini hemen göstermeyip gizleyebilirler, oysaki bir hayvan, bir durum karşısında tepkisini hemen belli eder. Öğreti: İnsanın karakteri yüzünden belli olmaz.

10. Örnek: Balık baştan kokar. Bir ailede, iş yerinde, toplumda yönetici konumunda olan kimseler görevlerini yapmazlarsa, o yerde huzursuzluk başlar, düzen değişir. Öğreti: Eğer idareci başarısızsa, idare edilenlerden bir şey beklenmez.

11. Örnek: Damlaya damlaya göl olur. Küçük şeyler zamanla birikerek büyük şeyleri meydana getirir. Tıpkı bir yıl boyunca damlayan bir musluğun şaşırtıcı miktarda (fazla) su biriktirmesi gibi. Öğreti: Küçük rakamlı birikimler zamanla büyük rakamlara dönüşebilir.

12. Örnek: Ağaç yaşken eğilir. İnsan çocukken eğitilebilir. Büyük insanları eğitmek güçtür. Öğreti: Eğitim en küçük yaşlarda önce ailede başlar.

13. Örnek: Su uyur düşman uyumaz. Gürültü ile akan su/ ırmak olabileceği gibi, sakin, sessizce akan ırmaklarda bulunur. Bu ırmaklar sakindir ancak, onun zıttı olan diğer gürültülü ırmaklar düşmanlara benzer. Düşmanlar da asla uyumazlar, her an, zarar vermeye hazırdırlar. Öğreti: İnsan her durumda tedbirli olmalıdır.

⁵ Dil öğretiminde bilgi aktarmacılığından çok anlama ve anlatma becerilerinin etkili olarak kullanımı esas alınmalıdır (Önkaş, 2010: 121,125). Dil becerilerinin iki temel birimi anlama ve anlatma olup anlamayı okuma ve dinleme kapsarken anlatmayı ise konuşma ve yazma kapsamaktadır (Ünalın, 2001: 2). Bir başka ifadeyle, dil öğretiminin esasını dinleme, konuşma, okuma ve yazma olarak kabul edilen dört temel dil becerisi oluşturur.

⁶ Atasözlerinin açıklamaları için *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, *Atasözleri Sözlüğü I* (Aksoy 1995), *Açıklamalı Atasözleri Sözlüğü* (1983)'nden yararlanılmıştır.

14. Örnek: Ummadığın taş baş yarar. Kendisinden “nasıl olsa yapamaz” diye bir şey beklemediğimiz kimseler, bu tahminlerimizin aksine çok başarılı işler yapabilir ve bizi yanıltabilirler. Öğreti: Ön yargı yanlıştır.

15. Örnek: Akıl yaşta değil baştadır. Bir kimse yaş aldıkça aklı artmaz, tecrübesi artar. Oysaki genç bir insan daha akıllı olabilir. Öğreti: Akıl her yaşta olabilir.

16. Örnek: Güneş balçıkla sıvanmaz. Açık olan gerçekler, herkesin bildiği inandığı şeyler, hiçbir zaman inkar edilemez, değiştirilemez ve gizlenemez. Öğreti: Gerçekler değiştirilemez.

17. Örnek: Yarım hekim candan eder, yarım hoca dinden. İşinin uzmanı olmayan kimseler, yaptıkları işten sonuç alamadıkları gibi, ters sonuçlarla karşılaşır. Öğreti: Meslek sahibi kimseler mesleklerinde donanımlı olmalıdırlar.

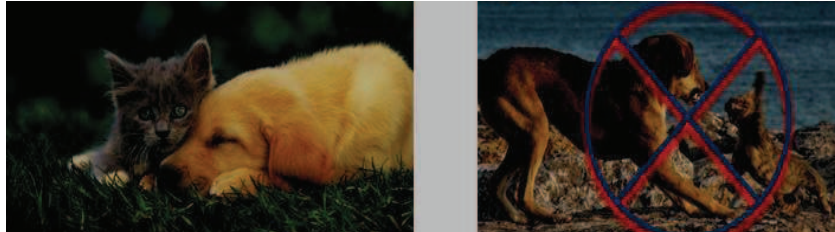
18. Örnek: Allah kulundan geçmez. Allah, kullarına zulüm etmez, onları yalnız bırakmaz, rahmetini esirgemez. En umutsuz durumlarda bile bizi çaresizlikten kurtarır. Öğreti: Allah büyüktür ve biz kullar, sadece onun rahmetine sığınırız.

19. Örnek: Başa gelen çekilir. İnsan, karşılaştığı zor durumlara, uğradığı felaketlere sabırla katlanması lazımdır. Her işin, her zorluğun altından kalkamayabiliriz. Öğreti: Sabretmeyi öğrenmeliyiz.

20. Örnek: Ateş olmayan yerden duman tütmez. Bir yerde duman görünüyorsa orada bir ateşin varlığına inanırız. Eğer bir yerde bir şeyin belirtisi varsa, o şey de var demektir. Öğreti: Olan şey konuşulur, zaten olan şey ortadadır. İnkâr etmenin anlamı yoktur.

4. Örnek Olarak Seçilen Atasözlerinden Bazıları İle İlgili Görsel Sunumlar

Bu bölümde, görsel malzemelere yer verilerek konunun öğretiminin daha zevkli, kolay ve kalıcı olması sağlanabilir. Aşağıdaki örneklerde, seçilen atasözlerinden beş tanesinin (bir öneri olarak) görseli sunulmaktadır⁷.

Eski dost düşman olmaz.

⁷ Örnekler, yukarıdaki atasözlerinin içinden rastgele seçilmiştir. Açıklanan tüm atasözlerinin görselini sınıf ortamında sunmak da mümkündür. Görsel malzemeler, (anonim olup) <https://www.google.com.tr> ağ adresinden 8 Ocak 2014 tarihinde edinilmiştir.

Gülü seven dikenine katlanır.

Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar.

Besle kargayı oysun gözünü.

Damlaya damlaya göl olur.

Ağaç yaşken eğilir.

5. Ölçme – Değerlendirme ve Pekiştirme - Tekrar

Öğrenme sürecinde, güdülenme, motivasyon, ödül gibi belirli etmenler nasıl önemli ise, (öğretilen) bilgiyi ölçme - değerlendirme de bir o kadar önemlidir. Bunun için, öğrenme sürecinin bitiminde, serbest yazılmış kolay bir paragraf metni içinde boşluk bırakılarak uygun atasözünün yazılması istenebilir. Bu uygulamaya şu şekilde bir örnek verebiliriz:

“Ahmet’in okul başarısı çok düşüktü. Ahmet, o günkü Türkçe sınavından da çok düşük bir not almıştı. Okuldan evine dönerken annesine yine hangi yalanı söyleyeceğini düşünüyordu. Evine geldi, annesi onu her zamanki gibi güler yüzle karşıladı, ardından o günkü sınavının sonucunu sordu. Ahmet yine annesine, çok yüksek not aldığını söyledi. Çok geçmeden, ev telefonları çaldı, arayan Ahmet’in sınıf öğretmeni idi. Annesi telefon görüşmesini bitirdi. Öfkeli bir şekilde oğlunu yanına çağırdı ve ona şu atasözünü söyledi: -Ahmet.....”

Bu türden kısa paragraflar ile öğrencilerin atasözlerini yerli yerinde kullanabilme becerileri ölçülebilir. Bunun yanında, doğrudan anlam odaklı çoktan seçmeli testler de uygulanabilir. Ayrıca, görselleştirilmiş malzeme ile de ölçme – değerlendirme yapmak mümkündür.

Diğer taraftan, öğrenilen atasözlerin pekiştirilmesi için hem sözlü hem de yazılı anlatımı içeren günlük ödevler verilebileceği gibi, haftanın atasözünü/ deyimini bulma gibi kültürel kodlu öğrenci görevleri ile, ödevlerle öğrenilen konuların pekiştirilmesi sağlanabilir. Tüm bunlara ilaveten ‘tekrar’ metodu da atasözlerinin pekiştirilmesini sağlayacak ve unutmayı engelleyecektir. Örneğin, atasözlerini içeren görsel malzemelerin (internet ortamından elde edilebilen malzemeler gibi) hem izlenip hem okunarak tekrarının yapılması atasözlerinin öğrenimi açısından daha kalıcı olacaktır. Ayrıca, beden dili kullanılarak atasözlerini anlatma pratiği⁸ de tekrar için yardımcı olabilecek etkinlikler arasındadır.

Sonuç

Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesinde, dilin zaten bünyesinde barınan ve Türk milletinin aynası olan folklor ürünlerine ve özellikle bu ürünlerden atasözlerine sıklıkla başvurulmalıdır. Çünkü atasözleri, Türkün, Türk kültürünün elçisidir, Türk kültürü, nasıl geçmişten şimdiye dil vasıtasıyla taşındıysa, geleceğe de Türk dili ile taşınacaktır. Atasözleri, Türkçenin arı hali olup öğretirken düşündürten, düşündürürken öğreten özlü sözlerdir. Bir başka ifadeyle, Türk’ü Türk’e öğreten kalıp ifadelerdir. Değişmesi neredeyse imkansız bu kalıp ifadeler, yüzyıllar öncesinden yaşanarak gelmiş, damıtılarak kısacık cümlelere sığdırılmış dingin ama engin hayat tecrübeleridir.

Ana dili öğretiminde ve yabancı dil öğretiminde sözcüklerin doğal ortamda kullanılması da önem teşkil etmektedir (Akkaya, 2013: 174). Yabancı öğrencilere, birkaç sözcükten oluşan atasözleri, sınıf ortamında (yukarıdaki öneri dersleri örneğinde olduğu gibi) öğretilbilir yahut günlük konuşma dilinde (kendiliğinden gelişen uzunca bir süreçte) atasözleri öğrenilebilir. Yabancı öğrenciler, öğrendikleri atasözleriyle Türk toplumunun değer yargılarını ve kendi toplumlarının aynı ya da benzer konuya yaklaşımlarını karşılaştırma imkanı bulabilirler (Özdemir, 2013: 160). Nitekim, öğrenme bu türden bir yaklaşımla daha kalıcı hale gelebilir. Böylelikle, farklı kültür kodlarını tanıma ve bunları kullanabilme becerisi güç kazanmış olur.

Son söz olarak, atasözlerinin yabancılarla Türkçe öğretiminde bizce ihmal edilmemesi gereken başlıca folklor ürünlerinden ve kültür kodlarından biri olduğu vurgulanabilir.

Kaynakça

Açıklamalı Atasözleri Sözlüğü. 1983 . Hazırlayanlar: Türk Dili ve Edebiyatı Yayın Kurulu. İstanbul: Dergah Yayınları.

Aça, M., Yılmaz, A. M., ve Sever, M.(2007). “Anonim Halk Edebiyatı”, “Atasözü ve Deyim”, *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Editör: M. Öcal Oğuz. (Genişletilmiş 5. baskı) Ankara: Grafiker Yayınları.

Aksoy, Ö. A. (1995). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü. Atasözleri sözlüğü I*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Akkaya, A. (2013). “Yabancılarla Türkçe Öğretimi Kapsamında Fıkralar: Nasrettin Hoca Fıkraları.” *Milli Folklor*. Yıl 25, Sayı 100.

⁸ Türkçe öğretimi için etkinlik örneklerinde, (sınıf içi çalışmalarda) jest ve mimiklerden yararlanılarak atasözlerini bulma pratikleri yapılabilir (Sever vd. 2006: 91).

Aksoy, Ö. A. (1984). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, I-Atasözleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Bascom, W. R. (2005). “*Folklorun Dört İşlevi*”. Çeviri: Ferya Çalış. *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar*. Editör: M. Öcal Oğuz, Selcan Gürçayır. Ankara: Geleneksel Yayıncılık.

Banarlı, N. S. (2004). *Türkçenin Sırları* (20. baskı). İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.

Çobanoğlu, Ö. (2004). *Türk Dünyası Ortak Atasözleri Sözlüğü*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Duman, G. B. (2013). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Materyal Geliştirme ve Materyallerin Etkin Kullanımı. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*. 1(2),1-8.

Elçin, Ş. (1993). *Halk Edebiyatına Giriş* (Gözden geçirilmiş ilaveli yeni baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.

Eyüboğlu, E. K.(1973). *On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler – Atasözleri I*. İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları.

Kaya, D. (2007). *Ansiklopedik Türk Halk Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Muallimoğlu, N. (1977). Atasözleri Dünyasında Bir Gezinti. *Milli Kültür Dergisi*. C. I. Nisan. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Oy, A. (1972). *Tarih Boyunca Türk Atasözleri*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Önkaş, A. N. (2010). Ana Dili Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*. Bahar 2010. Sayı: 24.

Özdemir, C. (2013). Dil- Kültür İlişkisi: Folklor Ürünlerinin Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Yeri ve İşlevi. *Milli Folklor*, Sayı: 97, Yıl: 25. Ankara.

Sever, S., Kaya, Z. ve Arslan, C. (2006). *Etkinliklerle Türkçe Öğretimi*. İstanbul: Morpa Yayınları.

Ünalın, Ş. (2001). *Türkçe Öğretimi*. (Geliştirilmiş 2. baskı) Ankara: Nobel Yayınları.

Yılmaz, F. (2012). Cultural Transmission Through Teaching Turkish as a Foreign Language Course Books. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 7/3, Summer.

**Sibel TURHAN
TUNA**

Dr.

Muğla S. K. Üni. Rektörlüğü Türk Dili Bölüm Başkanlığı, Türk Dili Okt.

Tel: 211 14 09- 211 13 57

E- Mail: sibeltuna2002@yahoo.com